

EUTANASIA UMANĂ – LIMITA LIBERTĂȚII INDIVIDUALE?

HUMAN EUTHANASIA – THE LIMIT OF INDIVIDUAL FREEDOM?

L'EUTHANASIE HUMAINE – LA LIMITE DE LA LIBERTE INDIVIDUELLE?

Diaconeasa Diana-Teodora, grupa 309 seria a II-a, anul III

Rezumat: Promovarea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului reprezintă o barieră în calea violenței și abuzurilor, o garanție a moralității individuale și sociale. În lucrarea de față am analizat și dezbătut acest subiect foarte controversat și actual, privindu-l din diferite perspective, studiind legislațiile țărilor unde eutanasia este legalizată și nu în ultimul rând relatând cazuri importante care au dus la nuanțarea legislațiilor. În domeniul particular al eutanasierei, dezbateră bioetică are în vedere necesitatea respectării dreptului la viață al fiecărui individ (ca drept primordial, natural și fundamental), dar pune în discuție și existența dreptului de a muri (de a solicita moartea în circumstanțele alterării semnificative a calității vieții), ca expresie a principiului autodeterminării.

Cuvinte cheie: Eutanasiere, drepturi și libertăți, limite, drepturi primordiale

Summary: The promotion and enforcement of human rights and fundamental freedoms is a barrier against violence and abuse, a guarantee of individual morality. In this paper we analyzed and discussed this very controversial and present topic, looking at it from different perspectives, studying the laws of countries where euthanasia is legalised and, last but not least, we reported important cases that led to the refinement of laws. In the particular field of euthanasia, the bioethic debate takes into account the need to respect the right to live of every individual (as a primary right, a natural and fundamental right), but also questions the existence of the right to die (to require death in the circumstances of significant alteration in the quality of life), as a manifestation of the principle of self-determination.

Key words: Euthanasia, rights and freedoms, limits, primary rights;

Résumé: La promotion et le respect des droits de l'homme et des libertés fondamentales, représente un obstacle à la violence et d'abus, une garantie de la morale individuelle et sociale. Dans cet article, nous avons analysé et discuté ce sujet très controversé et présent, voir les choses à partir de différentes perspectives, étudier les lois des pays où l'euthanasie est légalisée et les cas non moins importants qui ont conduit disant lois de teinte. Dans le domaine particulier de l'euthanasie, le débat sur la bioéthique est la nécessité du droit de vie de chacun (comme droit primaire, naturel et fondamental), mais la question de l'existence du droit de mourir (la mort dans les circonstances d'exiger la modification significative de la qualité la vie), comme une expression du principe de l'autodétermination.

Mots-clés: Euthanasie, droits et libertés, limites, droits primordiaux.

CAPITOLUL I – Noțiuni generale

1.1. Aspecte introductive

Dreptul la viață are o valoare prioritară și totodată fundamentală a lumii contemporane și este promovat prin diferite acte normative, educaționale, legislative, politice, culturale și nu în ultimul rând, prin media. Declarația Universală a Drepturilor Omului statuează faptul că toți

oamenii au dreptul la viață, la securitate și la libertatea persoanei¹, iar Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice ne spune că „dreptul la viață este inerent persoanei umane”².

Există multe definiții ale eutanasiei, din cele mai vechi timpuri și până în prezent, dar toate acestea au o trăsătură esențială, și anume că eutanasia se poate realiza atât printr-o acțiune (comisiv), cât și printr-o inacțiune (omisiv). Conform acestei caracteristici generale, eutanasia poate fi definită ca fiind un ansamblu de acțiuni sau inacțiuni medicale, având un suport juridic și etic și ținându-se întotdeauna cont de interesul superior al bolnavului.

Pentru a putea înțelege mai bine ce presupune această definiție este imperios necesar să amintim clasificarea eutanasiei. Așadar, literatura de specialitate a definit eutanasia în funcție de mai multe criterii, cele mai importante fiind următoarele:

1. După felul în care se realizează:

- Eutanasiе activă – acesta se referă la o moarte provocată în mod direct, pentru a-i curma bolnavului suferința inutilă.
- Eutanasiа pasivă – se referă la acea moarte datorată inacțiunii sau omisiunii utilizării tuturor mijloacelor medicale, pentru a provoca așa numita “moarte naturală”.

2. După forma intenției de comitere a faptei, avem eutanasiе:

- directă – cauzată cu intenție directă, persoana în cauză nesimțind durerea.
- indirectă – cauzată cu intenție indirectă, fiind urmarea unei acțiuni întreprinse pentru a diminua sau pentru a stopa durerea.

3. După scopul urmărit:

- eutanasiе din milă – atunci când moartea este provocată din compasiune, scopul fiind acela de a scuti bolnavul de durere.
- eugenetică – atunci când eutanasiа este o modalitate de a elibera societatea sau familia de aceste persoane care “nu mai au valoare”, sau chiar pentru a „purifica” rasa.

4. În funcție de voința sau consimțământul bolnavului:

- voluntară – când această hotărâre aparține pacientului care este lucid.
- nevoluntară – atunci când, din cauza neputinței bolnavului de a-și exprima voința, o altă persoană decide moartea acesteia (sunt cazuri în care nu există nici un semn că bolnavul ar dori acest lucru), dar întotdeauna se ia în calcul interesul pacientului.
- involuntară – se acționează împotriva voinței, de exemplu în cazul celor condamnați la moarte.

Este important de precizat faptul că în literatura de specialitate, eutanasiа se clasifică în funcție de două principii, și anume:

- efectuată cu acordul pacientului (voluntară, nonvoluntară și involuntară)
- având în vedere mijloacele și modul de efectuare (eutanasia activă și pasivă)

1.2. Precizări terminologice

Cuvântul „eutanasie” își are originea în limba greacă – euthanasia, fiind tradus ca „moarte ușoară, moarte frumoasă, moarte bună”. Acest termen a evoluat de-a lungul timpului, astăzi exprimând suprimarea vieții unei persoane, cu voința acesteia și totodată la cererea ei, cu scopul de a-i curma suferința.

Cuvântul „deliverance” a fost utilizat pentru prima oară de Barrington Mary Rose, pentru a da glas motivațiilor celor care susțineau eutanasierea, din „compasiune” și „milă”, cu privire la persoanele vârstnice³.

¹ Articolul (art.) 3 – Declarația Universală a Drepturilor Omului.

² Art. 6 – Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice.

Actualmente, din raționamente ideologice, sunt transmiși termenii sinonimi, cum ar fi: „mercy killing” (având înțelesul de „uciderea din compasiune sau din milă”) și „self-deliverance” sau „deliverance” (cu sensul de „scăpare”, „salvare”, „liberare”).

„Suicidul asistat”, intervine în cazul în care cineva, de obicei doctorul, un membru al familiei sau o persoană apropiată pune la îndemâna bolnavului mijloace și cunoștințe necesare pentru a-și lua viața, așadar această persoană îl asistă și îl ghidează pas cu pas spre a-și pune capăt vieții, respectând condiția de a nu interveni nemijlocit, în caz contrar intervenind eutanasia⁴.

„Îngrijirea paliativă” (numită și „îngrijirea de confort”) are ca scop înlăturarea durerii și nu grăbirea morții, însă, nu urmărește nici amânarea ei. Prin acest termen se înțelege îngrijirea pacientului cât mai eficient posibil, prin înlăturarea și alinarea durerii pacienților care suferă de o boală incurabilă într-o fază terminală.

1.3. Referințe istorice

Încă din cele mai vechi timpuri au existat contradicții și diverse argumente cu privire la acceptarea sau nu a eutanasierei. Filosofii greci erau de părere că cei care deveneau o povară pentru societate trebuiau omorâți, viața lor fiind lipsită de orice sens și folos. Ei spuneau că „nu trebuie prelungită în nici un mod viața invalizilor fiindcă aceștia nu folosesc nimănui, nici măcar lor”⁵. Totodată întâlnim aceeași mentalitate și în Sparta antică, copiii cu handicap fiind osândiți la o moarte cumplită, înfomețați și murind în chinuri groaznice, acest lucru fiind consemnat de către filosoful Platon⁶.

Romanii au păstrat moravurile acestora și au continuat această crudă practică, lăsând să moară nou-născuții cu diverse malformații, obiceiul continuând astfel până în cea de-a doua jumătate a sec. IV, când datorită creștinilor și a influenței acestora, practica aceasta a fost interzisă. Istoria atestă faptul că în Roma, sinuciderea era privită ca fiind o moarte onorabilă. Creștinismul a adus un alt concept despre viața și moarte, punând accent pe scopul și sensul vieții

Thomas Morus, în secolul al XVI-lea (1478–1535) a scris despre practica uciderii tuturor bolnavilor, el privind acest act ca fiind unul religios, sfânt și pur, reușind astfel să „scape societatea de cei nevrednici”.

Francis Bacon (1561-1626) a inventat termenul de eutanasiere, dându-i o conotație pozitivă, fiind considerată o moarte ușoară. Pentru început acest termen desemna efortul arătat de medic sau de cel care îngrijea un bolnav de a îl scuti de durere, considerând că trebuie să i se garanteze liniștea și posibilitatea unei morți senine, ca mai apoi termenul să capete un nou sens, și anume uciderea bolnavului din milă.

Istoria afirmă faptul că în anul 1779, Napoleon a cerut eutanasierea tuturor soldaților care contactau o boală contagioasă. Sub stăpânirea lui Hitler, în Germania se practica de asemenea eutanasierea, nou-născuții cu diverse neajunsuri și boli fizice fiind omorâți. În anul 1939 Adolf Hitler a legalizat practicarea eutanasierei, pentru început doar asupra copiilor cu malformații, ca mai apoi și cu privire la cei bolnavi mintal, celor cu incapacități psihice sau fizice, și raselor considerate inferioare⁷.

³ History of Euthanasia, <http://www.euthanasia.com/historyeuthanasia.html>.

⁴ Asociația Medicală Mondială: Declarația cu privire la asistarea pacienților în faza terminală a unei îmbolnăviri incurabile cu dureri cronice intense, adoptată de cea de-a 42-a Adunare Generală, Rancho Mirage, S.U.A., octombrie 1990.

⁵ History of Euthanasia, <http://www.euthanasia.com/historyeuthanasia.html>

⁶ Platon, Republica III, 906.

⁷ Între 1938 și 1945 naziștii au exterminat peste 6 milioane de evrei pentru simpla rațiune că erau evrei. A fost o decizie politică cu motivație rasială, un genocid. Din nefericire nu a fost singurul genocid. Este cunoscut faptul că, în 200 de ani

După anul 1974, s-au conturat trei mari ideologii cu privire la moralitatea eutanasiei. În urma unui studiu amplu realizat de 300 de oameni de știință, opinia publică și-a făcut auzit glasul, ajungându-se la trei mari concepte.

Primul consideră viața un dar suprem, omului nefiindu-i permis să decidă asupra morții lui⁸. Așadar, bolnavii erau asistați medical până în ultimul moment, încercându-se menținerea vieții prin orice mijloace⁹. Cel de-al doilea curent consideră că omul trebuie lăsat să moară cu demnitate, având posibilitatea să decidă asupra timpului și modului în care aceasta va avea loc. Ei considerau că este voia divinității ca bolnavul să moară, motiv pentru care bolnavul suferea, iar curmarea durerii ar fi dus la o moarte senina și în pace.

Susținătorii celei de-a treia opinii spuneau că cel bolnav și aflat într-un proces permanent de îngrijire medicală putea fi deconectat de la sistemul de susținere a vieții, permițându-i-se astfel o moarte naturală.

CAPITOLUL II – Reglementarea eutanasiei în legislațiile diferitelor state

2.1. Reglementarea eutanasiei în dreptul olandez

Olanda este primul stat care a legalizat eutanasia, în aprilie 2001, dându-le pacienților în faza terminală dreptul de a solicita să li se pună capăt vieții prin intermediul unei injecții letale, medicii nemaintrând sub incidența legii penale pentru acordarea acestei morți din compasiune (mercy killing)¹⁰. Adoptarea prezentei legi a avut loc după ani de dezbateri și a legalizat o practică tolerată din 1997.

În 2002 au fost raportate, oficial, 2113 cazuri de eutanasiie, dintre care 1893 aparțineau unor bolnavi de cancer aflați în metastază¹¹.

În 2003 s-au înregistrat, oficial, 1815 cazuri, iar în anul 2004, numărul lor a ajuns la 1884 cazuri dintre care 1533 s-au aplicat la domiciliul pacientului¹².

Legea olandeză prevede că medicii pot aplica eutanasia dacă sunt îndeplinite următoarele condiții:

- a) trebuie să existe o cerere expresă a pacientului;
- b) doctorul trebuie să aibă convingerea că această cerere are la bază o reflecție profundă;
- c) pacientul trebuie să se afle într-o situație medicală fără ieșire (irreversibilă) și să sufere de dureri insuportabile;
- d) medicul trebuie să se consulte cel puțin cu un alt medic care să dea un diagnostic independent;
- e) fiecare caz de eutanasiie trebuie raportat unei comisii compuse dintr-un jurist, un medic și un specialist în etică. Această comisie va verifica dacă au fost îndeplinite toate criteriile mai sus menționate. Dacă această comisie consideră că nu au fost respectate condițiile legale, va înainta concluziile justiției care poate iniția o procedură judiciară împotriva medicului. În încercarea de a evita abuzurile, s-a prevăzut o sancțiune de până la 12 ani închisoare pentru medicii care aplică eutanasia fără respectarea normelor legale.

Din nefericire, de la data legalizării eutanasiei, în Olanda nu s-au mai înregistrat progrese în tratarea paliativă de calitate a bolnavilor și au mai rămas doar câteva centre specializate, în timp ce în Marea Britanie (unde eutanasia este interzisă), există peste 300 de centre de tratare paliativă.

de sclavagism au murit 10-20 de milioane de negri din Africa, în perioada 1600-1850, au murit aproximativ 12 milioane de indieni nativi din America de Nord.

⁸ Părintele John Breck, *Darul sacru al vieții*, Ed. Patmos, Cluj, 2001, p. 257.

⁹ Papa Ioan Paul al-II-lea, *Evangelium Vitae*, publicat în 24 Martie 2006, Sursa: Crisis Magazine, mai 2005.

¹⁰ Ontario Consultans on Religious Tolerance, <http://www.religioustolerance.org/euthanas.htm>.

¹¹ Religious Tolerance, <http://www.religioustolerance.org/euthanas.htm>.

¹² Prensa Europea, http://hebdomario.typepad.com/confidencial_7d/2005/04/holanda_reconoc.html.

2.2. Reglementarea eutanasiei în dreptul belgian

În Belgia, în data de 16 mai 2001, deputații au decis legalizarea eutanasiei în anumite condiții și cu respectarea unei anumite proceduri, prevăzute în capitolul II (Despre condiții și despre procedură), art. 3: pacientul trebuie să fie major sau minor emancipat, capabil în momentul cererii, cererea trebuie să fie formulată voluntar, să fie deliberată și repetată, fără a fi rezultatul unei presiuni externe, boala trebuie să fie ireversibilă, pacientul să sufere, fizic sau psihic, constant și insuportabil, medicul trebuie să informeze pacientul privind starea sa, speranța de viață ș.a.m.d., trebuie consultat și un alt medic (sau o echipă de specialitate, dacă aceasta există), medic independent și specialist în materia respectivă, în privința caracterului grav și incurabil al bolii; Comisia de control, compusă din 16 persoane, primește, în termen de patru zile de la data actului eutanasiatic (putem sublinia că era mai potrivit controlul comisiei înainte de acest act ireversibil), dosarul pacientului¹³; dacă două treimi din membrii comisiei consideră că au fost încălcate dispozițiile legale, dosarul este trimis procurorului.

Legea prevede că un medic nu poate să fie obligat să practice, respectiv să participe la o eutanasiă. Capitolul III (Despre declarațiile anterioare) al legii în cauză recunoaște, în art. 4, validitatea așa-numitelor testamente vitale¹⁴.

2.3. Reglementarea eutanasiei în dreptul Statelor Unite ale Americii

În America eutanasia este interzisă aproape în toate statele, făcând excepție statul Oregon, unde, din 8 noiembrie 1994 aceasta este permisă în cazul celor grav bolnavi, aflați în mare suferință și aproape de moarte. Dreptul de a refuza un tratament medical și dreptul la integritate corporală, precum și valabilitatea testamentelor vitale – aplicabile în cazul eutanasiei pasive – sunt recunoscute în SUA. Stoparea tratamentului este admisă în măsură în care voința pacientului poate fi stabilită fără echivoc¹⁵.

Jurisprudența SUA a concis: „când pacienții nu își mai pot procura libertatea sau fericirea și nu mai doresc să ducă o viață mizeră, rigoarea statului pentru a îi menține în viață este mai puțin obligatorie. O persoană în deplinătatea capacităților mintale, un adult suferind de o boală insuportabilă și incurabilă, are tot interesul și libertatea să aleagă o moarte umană și demnă în loc de a se vedea redus la stadiul unui copil – stadiul de dependență”¹⁶.

2.4. Reglementarea eutanasiei în dreptul francez

Legislația franceză împarte eutanasia în două categorii, și anume:

- activă, când se datorează intervenției medicilor, fiind clasificată omor premeditat;
- pasivă, adică „abținerea terapeutică de la tratament”, fapt calificat drept neacordarea asistenței medicale.

Parlamentul francez a aprobat legea care recunoaște dreptul pacientului bolnav în fază terminală să refuze un tratament considerat deja inutil și să fie lăsat să moară (ortotanasia), fără a dezincrimina eutanasia¹⁷. Principalele dispoziții ale legii ar fi următoarele:

- când „actele medicale sunt inutile, disproporționate sau nu au alt efect decât menținerea artificială a vieții, pot fi suspendate sau neutilizate”;

¹³ W. De Bondt, *La nouvelle loi belge relative à l'euthanasie: la consecration de l'autonomie individuelle*, in *Revue de Droit International et de Droit compare*, Ed. Bruylant, Bruxelles, Nr. 2/2003, p. 237.

¹⁴ Purdă N., Diaconu N., *Protecția juridică a drepturilor omului*, Editura Universul Juridic, București, 2007, p. 146.

¹⁵ <http://www.admd.net/eumonde.htm>.

¹⁶ <http://www.religioustolerance.org/euthanas.htm>.

¹⁷ Hans-Heinrich Jescheck, Gunther Willms, *Strafgesetzbuch, Leipziger Kommentar*, Vol. 5, Editura Walter de Gruyter, 1989, p. 110.

- este recunoscut dreptul pacientului în stare terminală de a refuza tratamentul medical, bazat pe un consimțământ informat asupra consecințelor deciziei. Din acest moment pacientul va primi numai îngrijiri paliative;
- validitatea documentelor (testamentul vital) în care pacientul a dispus pentru cazul în care ar fi în imposibilitate de a-și manifesta voința; acestea sunt revocabile în orice moment, dar nu trebuie să fi fost redactate de mai mult de trei ani;
- doctorul trebuie să informeze pacientul, familia sau persoanele apropiate dacă s-a ajuns în situația de a nu se putea face altceva decât aplicarea unui tratament care ar putea accelera moartea pacientului;
- în cazul în care pacientul este inconștient, decizia de a întrerupe tratamentul trebuie luată de către o comisie de medici după consultarea familiei sau a persoanelor apropiate și cu respectarea dispozițiilor anterioare.

Aceste dispoziții sunt menite să excludă clandestinitatea sau decizia unilaterală a medicului;

- legea prevede obligația de a crea spații în centrele sanitare pentru îngrijirea paliativă¹⁸.

Remy Salvat (26 de ani), în mai 2008, atins de o maladie degenerativă foarte rară, i-a cerut președintelui Franței, Nicolas Sarkozy, să îi permită să moară cu demnitate. După refuzul președintelui, tânărul s-a sinucis în luna august¹⁹.

2.5. Reglementarea eutanasiei în dreptul german

În Germania, Curtea de Justiție Federală a afirmat, în 13 sept. 1994, că voința clar exprimată a pacientului trebuie respectată de către corpul medical dacă bolnavul se află într-o situație ireversibilă²⁰.

Admisibilitatea eutanasiei indirecte este recunoscută de către doctrina și practica medicală și se regăsește și în jurisprudența Tribunalului Suprem Federal, sentința BGHST 42, 301²¹.

În cazul eutanasiei pasive putem întâlni neadoptarea sau întreruperea mijloacelor de prelungire a vieții din dorința pacientului și în cazul în care pacientul incurabil este incapabil să își declare voința – aceste cazuri sunt acceptate – ; neadoptarea sau întreruperea mijloacelor de prelungire a vieții împotriva voinței pacientului este ilicită. Totuși, eutanasia activă rămâne incriminată (acest lucru se deduce din incriminarea omorului la cerere).

Articolul 216 din Codul Penal german spune: Art. 216 – Omorul la cerere:

(1) „Dacă o persoană este determinată să comită un omor, la cererea explicită și serioasă a victimei, pedeapsa este închisoarea de la șase luni până la cinci ani.

(2) Tentativa se pedepsește. Dreptul de a dispune asupra propriei vieți nu poate duce la nepedepsirea executării unei cereri de a fi ucis. Autorul faptei prevăzute la art. 216 dispune asupra unei vieți străine, ceea ce este un motiv suficient pentru a fi pedepsit.”²²

Curtea de Justiție Federală a legiferat în 13 septembrie 1994 faptul ca întotdeauna trebuie respectată dorința pacientului, de către medici, bolnavul suferind de o afecțiune ireversibilă²³.

¹⁸ Jung H., Hecser L., *Bioetica transplantului de organe: atitudini europene*, Revista Română de Bioetică, vol. 6, nr. 3, iulie-septembrie 2008.

¹⁹ Le cas de Rémy Salvat (21 août 1984 - 10 août 2008).

²⁰ Roxin Claus, *Tratamiento juridico-penal de la euthanasia*, Revista electronica de ciencia penal y criminologia, RECPC 01-10 (1999), tradusă de Miguel Olmedo Cardenote.

²¹ W. De Bondt, *La nouvelle loi belge relative a l'euthanasie: la consecration de l'autonomie individuelle*, in *Revue de Droit International et de Droit compare*, Ed. Bruylant, Bruxelles, Nr. 2/2003, p. 238.

²² Hans-Heinrich Jescheck, Gunther Willms, *Strafgesetzbuch, Leipziger Kommentar*, Vol. 5, Editura Walter de Gruyter, 1989, p. 108.

2.6. Reglementarea eutanasiei în dreptul Marii Britanii

Eutanasia este interzisă prin lege în Marea Britanie, cu excepția anilor 1993 și 1994, când medicii puteau suprima viața pacienților incurabili deconectându-i de la susținerea artificială. Jurisprudența consideră că dreptul pacientului de a refuza un tratament constituie o libertate fundamentală și absolută iar mandatarii nu pot lua decizii medicale în numele pacienților, numai doctorii putând lua acest gen de decizii, în interesul pacientului. Chiar dacă eutanasia este ilegală, mulți tineri din Marea Britanie au apelat la justiție pentru a-și finaliza suferința.

În anul 1993, instanța supremă din Marea Britanie le-a permis medicilor de la spitalul NHS să-l deconecteze de la aparate pe Anthony Bland, în vârstă de 17 ani, la cererea părinților. În anul 1989, ca urmare a prăbușirii unei tribune a stadionului din Sheffield, Anthony a suferit leziuni cerebrale grave²⁴.

În Marea Britanie, Hannah Jones, în vârstă de 13 ani, suferea de o boală de inimă de mai bine de opt ani, fiind supusă mai multor intervenții chirurgicale. În momentul în care a fost programată pentru un transplant de inimă, fetița a refuzat, motivând că nu mai dorește să stea în spitale și să fie consultată de medici. Justiția i-a dat câștig de cauză²⁵.

CAPITOL III – Eutanasia în dreptul român

La fel ca și în alte sisteme de drept, problema tratată are la bază caracterul disponibil sau indisponibil asupra dreptului la viață, pentru ca mai apoi să apară discuția privind întâietatea dreptului la libertate asupra dreptului la viață²⁶.

Codul penal român din anul 1936 prevedea eutanasia ca fiind o formă atenuată a omorului²⁷. Alexandru Boroi²⁸ arată că, în expunerea de motive se precizează că art. 468 „urmărește să înlăture discuțiile din doctrină, după care consimțământul victimei ar anula criminalitatea faptului”. Sub imperiul codului penal din 1969, având în vedere inexistența unor prevederi speciale privind eutanasia, aceasta va fi încadrată la art. 174, 175 sau 176, în funcție de circumstanțe. Astfel, dacă făptuitorul are calitatea de soț sau de rudă apropiată a subiectului pasiv, infracțiunea va fi sancționată ca și omor calificat (conf. art. 175 lit. c), iar dacă făptuitorul a mai săvârșit deja un omor, fapta va fi încadrată la art. 176 lit c, ca și omor deosebit de grav (la fel în cazul eutanasiei asupra unei femei gravide, dacă făptuitorul a cunoscut această stare). Amintim observația făcută în doctrină potrivit căreia, „date fiind circumstanțele speciale determinate de starea de sănătate a victimei, se pot reține atenuante judiciare”²⁹.

Este posibilă participația penală³⁰ (coautorat, instigare sau complicitate) cu precizarea că circumstanțele personale nu se vor răsfrânge asupra participantului. În lumina evoluției relațiilor

²³ Roxin Claus, *Tratamiento juridico-penal de la euthanasia*, Revista electronica de ciencia penal y criminologia, RECPC 01-10 (1999), tradusă de Miguel Olmedo Cardenote.

²⁴ The case of Anthony David (Tony) Bland – 21 September 1970 – 3 March 1993.

²⁵ Sursa: www.cotidianul.ro, 25 nov. 2008.

²⁶ 9 V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, V. Roșca, *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. III, Ed. Academiei, București, 1971, p. 112.

²⁷ Dana-Luiza Tămășanu, în lucrarea *Eutanasia în dreptul penal român*, apărută în revista *Dreptul* 5/2005 precizează că omorul săvârșit în urma rugăminții stăruitoare și repetate, sub impulsul unui sentiment de milă, pentru a curma chinurile fizice ale unei persoane care suferă de o boală incurabilă și a cărei moarte era inevitabilă din această cauză va fi pedepsit cu închisoarea corecțională de la 1 la 5 ani.

²⁸ Alexandru, Boroi – *Euthanasia – Concept, controverse și reglementare*, p. 80, Revista de drept penal nr.2/1995, citându-i pe C. Rătescu, T. Pop, V. Dongoroz, H. Aznavorian, M. Papadopolu, N. Pavelescu, Gh. Periteanu (Codul Penal Carol al II-lea adnotat, partea specială, vol. III, Ed. Librăria Socec, București, 1937, p. 100).

²⁹ Radu Chiriță – *Dreptul constituțional la viață și dreptul penal*, <http://www.raduchirita.ro/articole/viata.pdf>; în același sens Alexandru Boroi, *Euthanasia – Concept, controverse și reglementare*, p. 81 – Revista de drept penal nr. 2/1995.

³⁰ T. Vasiliu, D. Pavel, G. Antoniu, D. Lucinescu, V. Papadopol, V. Rămureanu, *Codul penal comentat și adnotat*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p. 68.

dintre medici și pacienți, acestora din urmă le-a fost recunoscut dreptul de a refuza sau opri o intervenție³¹.

În cazul în care este necesară o intervenție de urgență iar pacientul nu își poate exprima voința, medicul va putea deduce acordul pacientului din manifestările anterioare ale acestuia; conf. art. 17, în cazurile în care se cere acordul reprezentantului legal, iar acesta se opune unei intervenții considerate de către medici în interesul pacientului, decizia va reveni unei comisii de specialitate.

Astfel, orice intervenție medicală presupune consimțământul pacientului, un consimțământ informat, bazat pe principiul etic al autonomiei individuale și pe dreptul la viață³².

În aceste cazuri, nu avem de-a face cu o eutanasiu, fapta medicului neîntrând sub incidența art. 174 deoarece nu sunt întrunite elementele constitutive ale infracțiunii de omor. „A nu începe tratamentul și a nu îl continua constituie conduita bolnavului” care, potrivit legii 46/2003 este răspunzător pentru decizia sa. Nici elementul subiectiv al eutanasiei nu este întrunit: medicul nu urmărește moartea pacientului, ci salvarea vieții pacientului, depunând toate diligențele în acest sens.

Dacă, din contră, medicul, având consimțământul pacientului, urmărește moartea pacientului, considerând că aceasta este soluția pentru alinarea suferințelor, atunci săvârșește infracțiunea de omor. Partizanii eutanasiei susțin punctul de vedere conform căruia consimțământul victimei ar exclude caracterul ilicit al faptei; pentru aceasta, ar fi nevoie de îndeplinirea a două condiții: să privească un bun sau un interes de care persoana poate să dispună și consimțământul să fie valabil. Prof. Florin Streteanu arată³³ că în „majoritatea sistemelor juridice actuale (consideră) ca fiind indisponibil dreptul la viață”. George Antoniu³⁴ precizează că doctrina italiană și germană s-au pronunțat în același sens.

Codul penal³⁵, a subliniat: consimțământul subiectului pasiv poate acționa ca și cauză justificativă, însă exclude aplicarea acestei cauze justificative în cazul infracțiunilor contra vieții. Nici în noua reglementare dreptul la viață nu este considerat un drept disponibil, prin urmare prima cerință nu este îndeplinită.

Asupra celei de-a doua condiții (consimțământul să fie valabil), am arătat mai sus faptul că acest consimțământ este viciat. Acelora care au propus pedepsirea faptelor de omor săvârșite din compasiune și la cererea victimei li s-a răspuns că legalizarea eutanasiei ar exercita o presiune inadmisibilă asupra persoanelor cu un handicap, asupra bătrânilor, bolnavilor incurabili, care au încă dorința de a trăi, care ar fi culpabilizați, reproșându-li-se că au devenit ființe inutile și trăiesc pe seama colectivității. De asemenea, criteriul incurabilității este dificil de a fi folosit față de progresele științei, iar consimțământul victimei în aceste cazuri cu greu s-ar putea afirma că este pe deplin liber³⁶.

S-a propus în doctrină invocarea stării de necesitate pentru excluderea răspunderii penale, așa cum s-a procedat acum câțiva ani în Olanda. Nu considerăm că este respectată, în acest caz, cerința proporționalității; valoarea socială a vieții fiind superioară celorlalte valori care ar putea fi invocate în acest caz, așa cum am susținut și arătat pe parcursul prezentei lucrări.

CAPITOLUL IV – Cazuri celebre în materia eutanasiei

În multe țări unde eutanasiu este ilegală, bolnavii, printre care tineri și chiar copii, s-au adresat justiției pentru a-și finaliza suferința. În anul 1993, instanța supremă din Marea Britanie le-a permis medicilor de la spitalul NHS să-l deconecteze de la aparate de Anthony Bland, în vârstă de

³¹ art. 14 Legea Nr. 46 din 21 ianuarie 2003.

³² Dana-Luiza Tămășanu, *Eutanasiu în dreptul penal român*, Dreptul nr. 5-2005, p. 174.

³³ Florin Streteanu – *Drept penal. Partea generală*, vol. 1, Ed. Rosetti 2003, p. 444.

³⁴ George Antoniu, *Consimțământul victimei* – Revista de drept penal nr. 4/2003.

³⁵ Legea nr. 301/2004, Art. 25. – (1) Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită cu consimțământul victimei, dacă aceasta putea să dispună în mod legal de valoarea socială lezată sau pusă în pericol. (2) Dispozițiile alin. (1) nu se aplică în cazul infracțiunilor contra vieții, în cazul infracțiunilor contra integrității corporale sau a sănătății acesteia nu se aplică, dacă fapta la care s-a consimțit contravine legii sau bunelor moravuri).

³⁶ George Antoniu, *Consimțământul victimei* – Revista de drept penal nr. 4/2003.

17 ani, la cererea părinților. În anul 1989, ca urmare a prăbușirii unei tribune a stadionului din Sheffield, Anthony a suferit leziuni cerebrale grave.

În Marea Britanie, Hannah Jones, în vârstă de 13 ani, suferea de o boală de inimă de mai bine de 8 ani, fiind supusă mai multor intervenții chirurgicale. În momentul în care a fost programată pentru un transplant de inimă, fetița a refuzat, motivând că s-a săturat de atâtea operații și suferințe și că nu mai dorește să stea în spitale și să fie consultată de medici. Justiția i-a dat câștig de cauză.

Vincent Humbert, un băiat de 25 de ani care cu 3 ani înainte a fost victima unui accident rutier, în urma căruia a rămas tetraplegic, orb și mut (Locked-in Syndrome), conștient, având capacitățile auditive perfecte, reușea doar să comunice prin intermediul semnării unui impuls electronic. Mama sa îi citea din alfabet literele pe care acesta le semnala, pentru a compune ulterior cuvântul. Astfel Vincent a reușit să-i comunice mamei sale dorința de a-și curma viața și de expediere a unei scrisori oficiale președintelui Jacques Chirac, scrisoare prin care cerea acestuia recunoașterea dreptului de a muri. Președintele francez i-a răspuns cu o scrisoare prin care mărturisea compasiune și solidaritate, dar nimic mai mult. Vincent era disperat. Astfel, în anul 2003 mama sa a decis să îi administreze o injecție letală din barbiturice potente, în prezența consimțământului deplin al fiului său, care i-a declarat că „este ziua cea mai frumoasă din viața mea”. Un medic a observat că Vincent și-a pierdut cunoștința, acesta fiind transportat în sala de reanimare. Inițial medicii i-au acordat ajutorul medical necesar, dar după puțin timp au luat o decizie colegială de suspendare a terapiei. În acest context, primarul Frederic Chaussoy face o declarație: „Dacă se pune întrebarea cine a cauzat moartea lui Vincent, voi răspunde că am fost eu, dar nu d-na Humbert”.

În România, Eugen Constantin Anghel, având vârsta de 28 de ani, și-a exprimat ultima dorință într-o scrisoare adresată președintelui Traian Băsescu: „Vă cer imperios să acceptați eutanasierea mea. Sufăr de prea mult timp și am depus nenumărate eforturi și eu, și prietenii mei, pentru a fi ajutat, dar, din păcate, nu mai suport această suferință inimaginabilă și doresc să plec din această lume crudă și nepăsătoare, care nu vede suferința la care sunt supus din anul 2003”. Bolnavul avea ficatul distrus de ciroză, varice esofagiene, hernie ombilicală și inghinală, encefalopatie hepatică. Eugen Constantin Anghel a fost refuzat de către președintele Traian Băsescu.

În anul 2006, Italia a redeschis dezbaterile asupra ratificării eutanasiei, datorită apelului disperat al pacientului Piergiorgio Welby, afectat de distrofie musculară progresivă. Welby, la vârsta de 60 de ani, jumătate dintre aceștia parcursi în condițiile unei deficiențe motorii absolute, o altă treime – fără a putea vorbi sau scrie. În pofida ignorării cerinței sale din partea guvernării statului, i se va aplica eutanasia pasivă, deși nu va fi recunoscut oficial acest fapt. Argumentat prin simpla sistare a funcționării utilajului medical de asistență vitală din considerente etico-medicale, ce califică starea pacientului ca fiind fără speranță de ameliorare. Un alt caz similar, care a născut polemici în cadrul aparatului juridico-penal și politic, a fost ce al d-nei Eluana Englaro (aflata de 17 ani în stare vegetativă permanentă) căreia ulterior, la rugămintea părinților acesteia prin intervenția organelor politice ale statului, i s-a aplicat indirect eutanasia.

Cu ocazia cazului „Dianne Pretty”³⁷, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a declarat că nu există „dreptul la moarte”, autonomia persoanei nefiind un motiv întemeiat pentru a se renunța la protejarea vieții prin dezincriminarea cooperării la sinucidere, confirmând astfel decizia judecătorilor englezi.

Pretty suferea de o boală incurabilă și se temea că va muri asfixiată din cauza acestei boli, astfel încât aceasta a cerut autorităților britanice să îi recunoască dreptul de a se sinucide, cu ajutorul soțului său, pentru că ea se afla în imposibilitate de a-și pune capăt zilelor, fiind paralizată. Ca urmare a faptului că cererea a fost respinsă de către instanțele britanice, Pretty a recurs la CEDO, invocând faptul că i s-au violat drepturile fundamentale recunoscute de art. 2, 3, 8, 9 și 14

³⁷ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cauza nr. 2346/2002, Pretty c. Marii Britanii, hotărârea din 29 aprilie 2002.

din Declarația Europeană a Drepturilor Omului. Reclamanta a invocat violarea dreptului de a nu fi supus torturii și nici altor pedepse sau tratamente inumane sau degradante (art. 3). CEDO a recunoscut această obligație negativă a Statului însă situația reclamantei nu era imputabilă Angliei.

Principiul autodeterminării – care rezultă, în opinia reclamantei, din dreptul la intimitate și la viața familială (art. 8) – ar permite persoanei să facă ce dorește cu corpul său, evitându-se orice ingerință a statului în dorința persoanelor de a-și pune capăt vieții. CEDO, pentru a clarifica situația, amintește că alin. 2 al art. 8 permite legii să limiteze libertatea individuală, dacă este necesar pentru o societate democratică. În raționamentul proporționalității trebuie comparată importanța dreptului la intimitate afectat prin intervenția statului și, pe de altă parte, bunul juridic protejat de lege, iar în acest caz, în opinia CEDO, protecția vieții este mai importantă. CEDO atrage atenția asupra faptului că interdicția absolută a cooperării la suicid are ca și obiectiv protejarea vieții persoanelor vulnerabile aflate în situații critice; astfel Curtea nu consideră că „interdicția absolută a suicidului asistat este disproportională” (raționament perfect valabil și în cazul eutanasiei, de altfel).

De asemenea, Pretty a invocat art. 14 (care interzice discriminarea), considerându-se discriminată. Totodată, Dianne Pretty nu consideră că face parte din persoanele „vulnerabile” pe care legea încearcă să le protejeze. Pentru a justifica aplicarea identică a legii, sentința invocă un motiv privitor la prudență: dificultatea diferențierii între persoanele care sunt sau care nu sunt vulnerabile.

Art. 2 al Convenției arată faptul că dreptul la viață este unul fundamental și garantat de lege, acesta nu ar include și faptul recunoașterii autonomiei bolnavului incurabil terminal, iar cu aceasta excluderea ingerinței străine asupra deciziilor luate de către aceasta? Se poate deduce din art. 2 al Convenției Europene dreptul de a muri?

Curtea a răspuns la această întrebare. Reclamanta susținea că art. 2 al Convenției protejează „dreptul la viață”, iar nu viața însăși și recunoaște oricărei persoane dreptul de a alege între a trăi sau nu, lăsând dreptul persoanei să refuze tratamentul sau să se sinucidă. Curtea a considerat însă că dreptul la viață nu poate fi interpretat ca implicând un aspect negativ. „Art. 2 nu are nici o legătură cu calitatea vieții sau cu ceea ce o persoană alege să facă cu viața sa” și de aceea, „nu poate, fără a risca o distorsiune de limbaj, să fie interpretat în sensul că ar conferi un drept diametral opus dreptului la viață, anume dreptul de a muri; el nu poate crea un drept la autodeterminare, potrivit căruia un individ ar putea să aleagă moartea, mai degrabă decât viața”.

În consecință, Curtea a considerat că „nu se poate deduce din articolul 2 al Convenției dreptul de a muri, fie cu ajutorul unui terț, fie cu ajutorul unei autorități publice” și nu a considerat legitimă crearea unei excepții la protecția vieții, excepție care ar putea pune în pericol multe persoane care se află în situații dependente.

Actualmente, în stadiul jurisprudenței Curții, eutanasia activă reglementată nu este impusă de art. 2 al Convenției. În legătură cu cea pasivă însă, într-o primă cauză (CEDO, decizia din 10 februarie 1993, cauza nr. 20527/92, Widmer c. Elveția), Curtea admite faptul că nu poate fi tras la răspundere sau criticat legiuitorul național.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului lărgeste sfera protejării dreptului la viață, incluzând aici nu numai actele de natură a suprima viața unei persoane, dar, în situații excepționale, și acelea care ar putea aduce atingere în orice fel integrității fizice unei persoane, săvârșite în condiții care periclitează viața persoanei, chiar dacă nu a survenit decesul acesteia.

Consider că eutanasia poate fi discutată în funcție de cazul concret la care ne raportăm, pe de-o parte, și în funcție de contextul etic, juridic, al zonei, al societății și al religiei. La o primă analiză, simplistă și dezinteresată, eutanasia poate părea soluția ideală, facilă pentru a încheia suferința celor bolnavi, dar și pentru a naște o aparentă evoluție pe plan juridic și nu numai.

Totuși, la o privire mai atentă, observăm că a da o definiție a ceea ce este etic, atunci când ne raportăm la suprimarea unei vieți, fie ea și pentru curmarea suferinței, este, dacă nu imposibil, foarte greu, atingând de multe ori zone sensibile ale moralului colectiv, implicând într-o astfel de dezbateră nu doar sfera juridică, morală și medicală a unei societăți.

BIBLIOGRAFIE

I. TRATATE, CURSURI, MONOGRAFII

- Breck J., *Darul sacru al vieții*, Patmos, Cluj, 2001.
- Chiriță R., *Dreptul constituțional la viață și dreptul penal*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975
- Dongoroz V., Kahane S., Oancea I., Fodor I., Iliescu N., Bulai C., Stănoiu R., Roșca V., *Explicații teoretice ale Codului penal român*, vol. III, Ed. Academiei, București, 1971.
- Jescheck H. H., Willms G., *Strafgesetzbuch, Leipziger Kommentar*, Vol. 5, Ed. Walter de Gruyter, 1989.
- Purdă N., Diaconu N., *Protecția juridică a drepturilor omului*, Ed. Universul Juridic, București.
- Streteanu F., *Drept penal. Partea generală*, vol. 1, Ed. Rosetti, 2003.
- Trif B.A., Astarastoiaie V., Cocora L., *Euthanasia - Suicidul asistat - Eugenia: pro versus contra*, Ed. Infomedica, București, 2002.
- Vasiliu T., Pavel D., Antoniu G., Lucinescu D., Papadopol V., Rămureanu V., *Codul penal comentat și adnotat*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1975.

II. ARTICOLE, STUDII DE SPECIALITATE

- Boroi A., *Euthanasia – Concept, controverse și reglementare*, *Revista de Drept penal nr.2, 1995*.
- De Bondt W., *La nouvelle loi belge relative a l'euthanasie: la consecration de l'autonomie individuelle*, in *Revue de Droit International et de Droit compare*, Ed. Bruylant, Bruxelles, Nr. 2/2003.
- George A., *Consimțământul victimei*, *Revista de drept penal nr. 4/2003*.
- Jung H., Hecser L., *Bioetica transplantului de organe: atitudini europene*, *Revista Română de Bioetică*, vol. 6, nr. 3, iulie-septembrie 2008.
- Papa Ioan Paul al-II-lea, *Evangelium Vitae*, publicat în 24 Martie 2006, Sursa: Crisis Magazine, mai 2005.
- Roxin C., *Tratamiento juridico-penal de la euthanasia*, *Revista electronica de ciencia penal y criminologia*, RECPC 01-10 (1999), tradusă de Miguel Olmedo Cardenote
- Smith W.J., *Euthanasia in Europe*, în revista *National Review*, 23 decembrie 2003.
- Tămășanu D. L., *Eutanasia în dreptul penal român*, *Dreptul nr.5, 2005*
- Tămășanu D.L., *lucrarea Eutanasia în dreptul penal român*, apărută în revista *Dreptul 5/2005*.

III. JURISPRUDENȚĂ

- Cazul *Affaire Vincent Humbert*, La Cour européenne des droits de l'homme, décision numero 2489/I/2013, Dans son intitulé „Fin de vie, autonomie de la personne, volonté de mourir”, 2004.
- Cazul *Anthony David (Tony) Bland*, Supreme Court decizion number 1045/R/1992, On BBC News.
- Cazul *Dianne Pretty*, Sentința nr. 23 a CEDO pronunțată în data de 29.04.2002 dosar nr. 2346/02, Culegerea Jurisprudenta CEDO nr 26/2002.
- Cazul *Eugen Constantin Anghel*, (Ziare.com), noiembrie 2008.

- Cazul Hannah Jones, Jurisprudenta CEDO nr. 1623/R/2002, Culegerea de decizii CEDO pe ani 2001-2002, Bucuresti, 2002.
- Cazul Piergiorgio Welby, Sentenza della Corte Suprema numero 526/I/2006, New York Times 2006.
- Cazul Rémy Salvat, Decizia CEDO din aprilie 2008 nr. 1695.
- Cazul Vincent Humbert, Decision number 1321/R/2001, Magazine „Decision” number 19, april 2002.
- Cazul Widmer Carlo, Jurisprudenta CEDO nr. 213/2005, Culegerea de decizii CEDO pe ani 2005-2006, Bucuresti, 2005.

IV. DECLARATII, PACTE

- Declarația cu privire la ajutorul medical în scop de suicid, adoptată de cea de-a 44-a Adunare Generală, Marbella, Spania, *septembrie 1992 – Asociația Medicală Mondială*, Revista trimestrială „Drepturile omului”, Spania, 1993.
- Declarația cu privire la asistarea pacienților în faza terminală a unei îmbolnăviri incurabile cu dureri cronice intense, adoptată de cea de-a 42-a Adunare Generală, Rancho Mirage, S.U.A., *octombrie 1990 – Asociația Medicală Mondială*, Revista trimestrială „Drepturile omului”, America, 1991.
- Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Culegere de acte internaționale în domeniul justiției, Ed. Cartea Justiției, Vol. II, București, 2011.
- Declarația Universală a Drepturilor Omului, Culegere de acte internaționale în domeniul justiției, Ed. Cartea Justiției, Vol. II, București, 2011.

V. SITE-URI INTERNET

- History of Euthanasia, (<http://www.euthanasia.com/historyeuthanasia.html>.); consultat la data de 10.01.2015
- Le site de l’association pour le droit de mourir dans la dignité (<http://www.admd.net/eumonde.htm>) consultat la data de 29.01.2015
- Ontario Consultans on Religious Tolerance, (<http://www.religioustolerance.org/euthanas.htm>.); consultat la data de 27.01.2015
- Prensa Europea, (http://hebdomario.typepad.com/confidencial_7d/2005/04/holanda_reconoc.html.); consultat la data de 15.01.2015

VI. ALTE SURSE

- Academia Română, DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, 2012.
- Hanga, V., *Dicționar juridic A-Z*, Ed. Lumina Lex, București, 2007